

HE 127/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Minna Lahnalampi-Lahtinen
Vanhusten palvelujen toimialajohtaja

Talouden tasapainottaminen palvelurakenteen muutoksen kautta kohdentaa ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja erittäin paljon apua tarvitseville. Rahoitus tulisi olla sidottu asiakkaan palvelutarpeeseen, jossa voi hyödyntää esimerkiksi RAI-mittarin RUG-luokitusta. Kun rahoitus määräytyy minimimitoituksen mukaan, ei ole taloudellisesti mahdollisuutta lisätä henkilöstöä asiakkaan palvelutarpeen kasvaessa. Lisäksi mikäli hyvinvointialueiden rahoitusta vähennetään mitoituksen vähenemistä vastaavalla summalla, ei hyvinvointialueilla ole rahoitusta ylläpitää yksiköitä, joissa asiakastarpeen mukaan tarvittaisiin korkeampi henkilöstömitoitus. Näin ollen asiakkaiden palvelutarpeeseen ei pystytä vastaamaan matalammalla mitoituksella. Jotta asiakkaat saisivat korkeamman mitoituksen, rahoitus otettaisiin ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja vähentämällä, eli entistä harvempi ja entistä huonokuntoisempi saisi ympärivuorokautisen palveluasumisen palvelua.

Kuormitustekijöiden lisääntyessä mitoituksen laskiessa on hyvin todennäköistä, että osa tällä hetkellä vanhuspalveluissa työskentelevistä poistuu alalta ja hakeutuu muihin töihin. Tämä pahentaa työvoimapulaa ja alan henkilöstön veto- sekä pitovoimaa. Kuormituksen kasvaessa myös sairauspoissaolot lisääntyvät.

Hallituksen esityksessä on avattu, että ympärivuorokautista asumispalvelua tuottavan yksikön tulee ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012, vanhuspalvelulaki) 20 §:n 1 momentin mukaisesti omavalvonnallisesti määritellä riittävä mitoitus ja tarvittaessa hyvinvointialueet tai valvova viranomainen voi myös määritellä yksikköön riittävän mitoituksen. Esitämme, että osana lakimuutosta määritellään valtakunnallisesti yhtenäiset tavat määritellä yksikön mitoituksensaade – nyt arviointi jätetään täysin palveluntuottajan, hyvinvointialueiden tai valvovan viranomaisen tehtäväksi ja tällöin kriteeristöt voivat vaihdella merkittävästi alueittain. Mikäli määrittelyyn hyödynnetään RAI:ta, kuten hallituksen esityksessä on esitetty, tulee määritellä yhtenäiset raja-arvot, joiden mukaisesti yksikön vähimmäismitoitus määrittyy.

Jos vähimmäismitoituksen määrittelyssä ei ole käytössä yhteneväisiä raja-arvoja, tuo se haasteita myös hyvinvointialueiden ja ostopalvelutoimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä palveluntuottajien toiminnan ja asiakkaiden saaman palvelun valvontaan. Vaadittavan vähimmäismitoituksen suuruudella on vaikutus palvelutuotannon hintaan, ja hinnan muutoksilla

edelleen on vaikutus hyvinvointialueen kykyyn ostaa palveluita yksityisiltä toimijoilta. Jollei yhtenäisiä raja-arvoja ole määritetty, on hyvinvointialueiden hyvin vaikea sopia sovellettavasta henkilöstömitoituksesta palveluntuottajien kanssa sopimuksissaan. Jos mitoituksen arviointityö kohdentuu oman ja ostopalvelutuotannon osalta hyvinvointialueiden tehtäväksi, edellyttää se resurssin lisäämistä sekä osaamisen vahvistamista kyseiseen työhön.

Esityksessä on mainittu seuraavaa (5. Muut toteuttamisvaihtoehdot)

Kolmas vaihtoehto olisi voinut olla iäkkäiden ympärivuorokautisten palvelujen numeerisen henkilöstömitoituksen poistaminen kokonaisuudessaan lainsäädännöstä. Vaihtoehto olisi mahdollistanut palvelujen toteuttamisen joustavasti asiakkaiden tarpeita vastaavalla henkilöstöllä. Asiakkaiden yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tämä vaihtoehto olisi edellyttänyt yhteistä näkemystä riittävästä henkilöstöstä erilaisiin tarpeisiin vastaamisessa. RAI-mittariston käytön vakiintuessa kaikilla alueilla on jatkossa mahdollista saada luotettavaa tietoa asiakkaiden toimintakyvystä ja sitä voidaan hyödyntää resurssien kohdentamisessa vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Vielä tällä hetkellä nykyisessä tiukassa taloudellisessa tilanteessa arvioidaan kuitenkin olevan riski mitoitaa henkilöstöresurssi asiakkaiden tarpeisiin nähden liian niukaksi. Mitoituksessa voisi olla suuria alueellisia tai toimintayksikkökohtaisia eroja. Lainsäädäntöön perustuvan vähimmäismitoituksen puuttuminen voisi myös johtaa siihen, että palvelujen rekisteröinnin yhteydessä edellytettävä henkilöstöresurssi voisi muodostua eri alueilla erilaiseksi ja edellyttäisi siten yhtenäisiä linjauksia, joista voisi ennen pitkää muodostua vakiintunut norminomainen toimintakäytäntö. Tässä vaihtoehdossa taloudellisten ja henkilöstön saatavuuteen liittyvien tavoitteiden saavuttaminen jäisi epävarmaksi.

Kuten aikaisemminkin esityksessä on todettu, eivät läheskään kaikki ympärivuorokautisen asumispalvelun yksiköt kykene tuottamaan palvelua esityksen mukaisella minimimitoituksella 0,6. Esityksessä vaihtoehtoisen toteuttamistavan mukainen riski alueellisesti hajanaisuudesta toteutuissa ja vaadittavissa mitoituksissa on hyvinkin todennäköinen, mikäli yhtenäistä tapaa mitoituksen määrittelyyn ei aseteta valtakunnallisesti.

Esityksessä tulisi arvioida sitä, että miten rahoituksessa otetaan huomioon, mikäli jollain alueilla ei arviointien päätteeksi päädytäkään tilanteeseen, jossa kolmasosa yksiköistä kykenisi tuottamaan ympärivuorokautista asumista 0,6 minimimitoituksella.

Hallituksen esityksessä mainitaan henkilöstön monimuotoutuminen, kuten opiskelijoiden ja työntekijöiden useat eri äidinkielet ja osaamisen taso. Samaan aikaan lainsäädäntö on tuonut hoitotyöntekijöille uudenlaista osaamis- ja arviointivaadetta. Lainsäädännön tuomat velvoitteet asukkaiden hoidon tarpeen arviointiin, kuten RAI ja päivittäinen kirjaaminen ovat lain mukaan välitöntä työaikaa. Kirjallisten töiden tekeminen tulee resursoida huomioiden henkilöstön monimuotoistuminen. Jotta pystymme turvaamaan asukkaille laadukkaan ja turvallisen hoidon sekä johtamaan vanhuspalveluita luotettavaan tietoon pohjaten sekä tekemään hyvinvointialueiden kansallista vertailua. Nämä tulee huomioida arvioitaessa henkilöstön mitoituksen riittävyttä.